

Піскунов Р.О. ОЦІНКА РИЗИКУ БАНКРУТСТВА В МЕХАНІЗМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ

Постановка проблеми. Трансформація економічної системи України обумовила необхідність адаптації підприємств до динамічних умов розвитку ринкових відносин. В умовах невизначеності господарювання вітчизняні підприємства постійно знаходяться під впливом фінансових ризиків, що стають поштовхом виникнення труднощів, пов'язаних зі зниженням рівня ліквідності та фінансової платоспроможності підприємств, які перебувають на грані банкрутства. Однією з основних причин зростання чисельності збиткових підприємств сьогодні в Україні можна вважати недосконалу систему управління підприємством, яка потребує вдосконалення у напрямку управління фінансовими ризиками.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання стабілізації фінансового стану підприємств через створення ефективної системи ризик-менеджменту розглядаються у роботах Є.В. Афанас'єва, І.А. Бланка, В.В. Вітлінського, А.В. Матвійчук, І.Б. Олексіва, Т.І. Тесленка [1 - 4, 6 - 8].

Не зважаючи на це, на підприємствах України сьогодні доволі часто виникають проблеми, пов'язані з помилковою точкою зору щодо бездоганності методик оцінки ризику банкрутства, які застосовуються у економічно розвинутих країнах, та можливості їх копіювання для вітчизняних умов господарювання. Не достатньо уваги приділяється розробці ефективного механізму управління фінансовими ризиками, які є найбільш небезпечними та можуть призвести до банкрутства, для підприємств України.

Цілі та задачі дослідження. Актуальність дослідження та наявність “слабких місць” у сфері управління фінансовими ризиками на вітчизняних підприємствах обумовили основну мету дослідження: оцінку ризику банкрутства підприємств в системі управління фінансовими ризиками.

Під час проведеного дослідження для реалізації даної мети були поставлені і вирішені такі завдання: дослідити тенденції впливу сучасного розвитку економічних процесів на діяльність підприємств України; систематизувати та проаналізувати основні економіко-математичні методи оцінки виникнення ризику банкрутства зарубіжних та вітчизняних авторів з метою виявлення їх переваг та недоліків; розробити авторські теоретичні та практичні рекомендації щодо оптимізації механізму управління фінансовими ризиками на основі побудови багатофакторної моделі розрахунку граничної суми поточних зобов'язань, яка забезпечує збереження платоспроможності підприємства.

Викладення основного матеріалу. Позитивні зрушення в економіці України, викликані реформуванням економічної системи, на сьогодні є недостатніми, про що свідчить аналіз фінансових результатів діяльності промислових підприємств за 2002–2006 роки, який дає змогу встановити короткострокову тенденцію до зниження частки збиткових підприємств протягом 2002–2004 років. При цьому, слід зазначити, що у 2004 році спостерігається невідряданий стрибок суми збитків промислових підприємств, обумовлений загостренням політичної ситуації в країні у зв'язку з розгортанням передвиборчої компанії напередодні виборів президента України, яка призвела до розбалансування економічної стабільності країни та негативно позначилась на фінансовому стані промислових підприємств, як основного джерела наповнення державного бюджету. Разом з тим, переломний момент зазначеної тенденції відбувається вже у 2005 році та змінює її орієнтацією у бік зростання частки збиткових підприємств, що пояснюється інфляційними процесами в країні, характерним недовикористанням виробничих потужностей промислових підприємств, старінням техніко-технологічної бази, недоліками в системі управління підприємствами (рис.1).

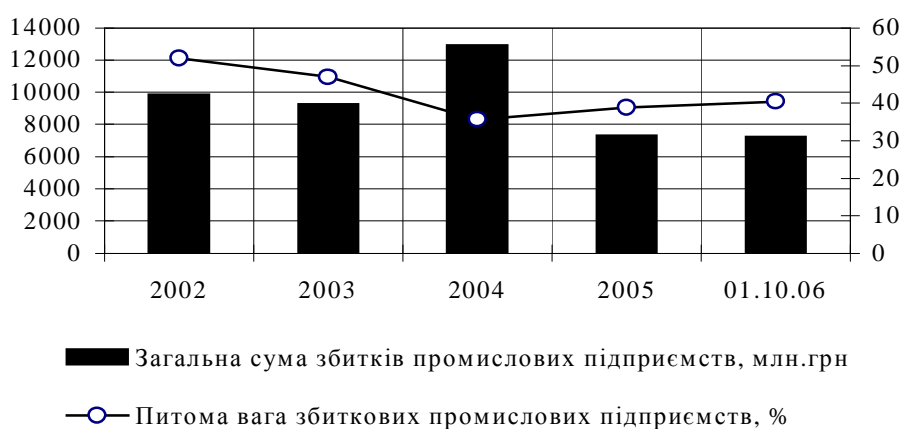
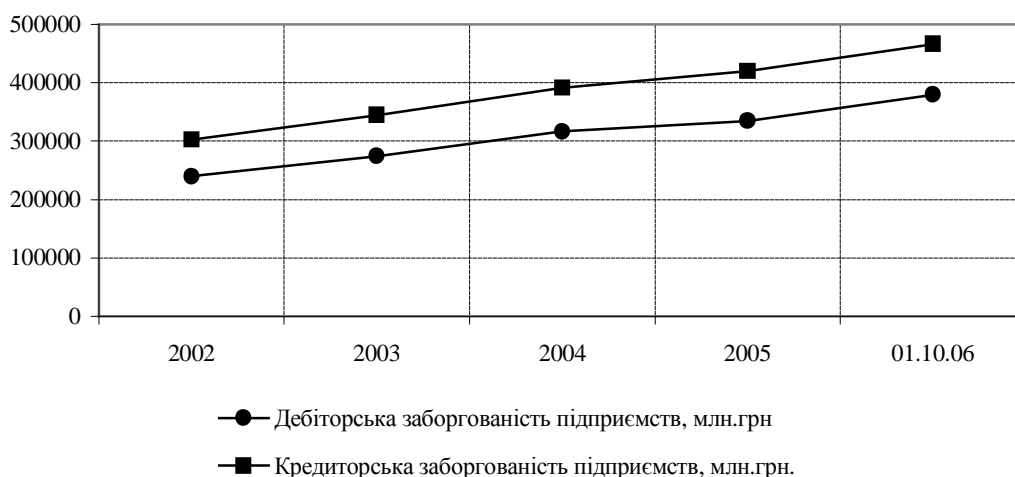

Рис. 1. Збитковість промислових підприємств України

Зростання величини дебіторської та кредиторської заборгованості між підприємствами України протягом 2002–2006 років в результаті впливу численних фінансових ризиків на діяльність вітчизняних підприємств, виступає однією з основних причин виникнення кризових ситуацій, які призводять до втрати платоспроможності, фінансової стійкості та, як наслідок, до банкрутства значної кількості підприємств (рис.2.).

Рис. 2. Зміна заборгованості між підприємствами України

Оскільки банкрутство стає реалією сучасної ринкової економіки, першочергового значення набуває управління фінансовими ризиками підприємства як одним з найважливіших факторів підвищення ліквідності підприємства, його фінансової стабільності та рентабельності діяльності.

В зарубіжній та вітчизняній науковій літературі виділяють різні підходи до оцінки ризику банкрутства підприємств, серед яких найбільш прийнятними вважають економіко-математичні методи (Табл.1.).

Таблиця 1. Порівняльна характеристика економіко-математичних методів оцінки ризику банкрутства, заснованих на дискримінантному аналізі [5]

Назва моделі, автор	Переваги моделі	Недоліки моделі
Двофакторна модель Альтмана	Простота алгоритму розрахунку поєднана з можливістю застосування підприємствами на різних за розмірами.	Низька можливість застосування для вітчизняних підприємств, точність прогнозу даних до 50%.
П'ятифакторна та семифакторна моделі Альтмана	Середня складність розрахунку, висока точність прогнозу (до 95%).	Застосовується виключно великими зарубіжними підприємствами, непридатна для економіки України.
Модель Р.Лиса, модель Таффлера	Середня складність розрахунку, точність прогнозу до 85%, можливість застосування усіма підприємствами.	Неможливість застосування на підприємствах України.
Модель Фулмера	Існує можливість застосування на вітчизняних підприємствах, висока точність прогнозу (до 98%).	Складність алгоритму розрахунку, можливість застосування тільки на великих підприємствах.
Модель Спрингейта	Готова у розрахунках, можливість застосування будь-якими підприємствами, ступінь прогнозу до 92%.	Непридатна для вітчизняних умов господарювання.
Модель Чессера, Модель Конона й Гольдера	Середній рівень складності розрахунків, точність прогнозування до 90%	Низька можливість застосування на підприємствах України, використовується тільки великими підприємствами
Модель Терещенко, Модель Вітлінського	Висока можливість застосування вітчизняними підприємствами будь-якого розміру, врахування галузевих особливостей при розрахунку, точність прогнозування до 90%.	Середній рівень складності алгоритму розрахунку

Проведений аналіз моделей оцінки ризику банкрутства підприємств дозволив визначити наступні рекомендації, які необхідно враховувати при застосуванні моделей для вітчизняних підприємств:

- при виборі факторів, що включають у модель, слід максимально знизити рівень суб'єктивізму;
- особливу увагу необхідно приділити впливу зазначених факторів на показники діяльності вітчизняних підприємств;
- врахуванню повинні підлягати сучасні умови функціонування вітчизняних підприємств та галузеві особливості їх діяльності;
- необхідно уникнути щорічного тестування моделей на нових вибірках з метою уточнення їх дискримінантної чинності;
- доцільно знизити нормативи стійкості, які пропонуються у розглянутих моделях, для забезпечення їх досяжності вітчизняними підприємствами;
- обрана модель повинна характеризуватися точністю отриманих даних та простотою алгоритму розрахунків.

Враховуючи недоліки проаналізованих економіко-математичних моделей та наведені теоретичні рекомендації щодо оптимізації підходів до оцінки ризику банкрутства, ми пропонуємо, з метою підвищення ефективності управління фінансовими ризиками на промислових підприємствах України, застосування мо-

ОЦІНКА РИЗИКУ БАНКРУТСТВА В МЕХАНІЗМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ

делі прогнозування ризику банкрутства, побудованій за допомогою кореляційно-регресійного аналізу, яка дозволить обчислити для кожного окремого підприємства рівень граничної суми поточних зобов'язань, за яких підприємство є платоспроможним при наявності:

- певної суми довгострокових зобов'язань (X_1);
- валових витрат діяльності (X_2);
- валових доходів діяльності (X_3);
- оборотних активів (X_4);
- власного капіталу (X_5).

Таким чином, залежність поточних зобов'язань підприємства від зазначених факторів, на нашу думку, можна представити таким чином (1):

$$Y = f(X_1, X_2, X_3, X_4, X_5) + E, \quad (1)$$

де E – випадкова змінна, що включає вплив прихованих чинників, що впливають на поточні зобов'язання Y , але не так істотно, як запропоновані чинники.

При застосуванні кореляційно-регресійного методу математичного прогнозування на підставі статистичних даних 20 підприємств машинобудівної галузі Донецького регіону була побудована багатофакторна економетрична модель лінійної залежності рівня поточних зобов'язань від величини довгострокових зобов'язань, валових витрат та доходів діяльності, оборотних активів та власного капіталу (Табл.2). В результаті отримано рівняння, що дозволяє визначити граничний рівень поточних зобов'язань для кожного підприємства та спрогнозувати ймовірність виникнення ризику банкрутства, якщо фактична сума його поточних зобов'язань за період, що аналізується, перевищує отриману в результаті розрахунку граничну суму поточних зобов'язань, і яке має наступний вигляд (2):

$$Y = -2273 + 1,2889X_1 + 0,1554X_2 - 0,2515X_3 + 1,7948X_4 - 0,9493X_5 + E \quad (2)$$

Результати застосування такої моделі діагностики банкрутства для підприємств машинобудівної галузі наведено у таблиці 2.

Таблиця 2. Визначення граничної суми поточних зобов'язань для промислових підприємств Донецького регіону станом на 31 грудня 2005 року

Найменування підприємств	Поточні зобов'язання	Довгострокові зобов'язання X_1	Валові витрати діяльності X_2	Валові доходи діяльності X_3	Оборотні активи X_4	Власний капітал X_5	Гранична сума поточних зобов'язань Y
ВАТ "Маріупольський завод важкого машинобудування"	738112	9283	2408900	2412197	719 349	355376	731144
ВАТ "Азовзагальмаш"	447634	0	2149159	2171855	443384	133326	454751
ВАТ "Дружківський машинобудівний завод"	574762	0	75367,7	763466	513369,8	174788	572893
ВАТ "Новогорлівський машинобудівний завод"	10484	250	17228	14123	7121	6378	3901,07
ВАТ "Горлівський машинобудівний завод"	22664	507	49341,1	49723,4	86203,5	94426,9	58621,4
ВАТ "Горлівський машинобудівний завод "Універсал"	6329,6	0	15232,1	15267,5	7118,2	2170,1	6970,28
ВАТ "Петровський машинобудівний завод"	1154	0	14851,5	13423,6	4608,3	3809,9	1313,54
ВАТ "Машинобудівний завод "Тітан"	3043,2	1371,2	2907,3	2404,3	5152,7	1664,4	7009,49
ВАТ "Конструкторське бюро коксохімічного машинобудування"	6430,7	0	7736,9	8124	5298,9	1050,3	5399,7
ВАТ "Словважмаш"	40213	0	132930,4	145252,6	59473,1	54408	36949,4
ВАТ "Енергомашспецсталь"	113866	114899	486682,8	501490,7	179262,9	321978	111423
ВАТ "Ясинуватський машинобудівний завод"	15375	13837,6	192078,2	222936,1	88497,5	113307	40620,2
ВАТ "Краматорський завод важкого верстатобудування"	52651	9570	127414	136328	62531	48373	61887,7
ВАТ "Будмаш"	401,2	0	5482,3	5981,7	3648,1	6429,2	-2480,8
ВАТ "Красноармійський машинобудівний завод"	2421	2212	4361	5502	2458	5888	-1305,7
ВАТ "Сніжнянський завод хімічного машинобудування"	9387	0	30265	30348	8566	34368	-22452
ВАТ "Новокраматорський машинобудівний завод"	368451	18120,6	1746398	1943342	1042658	1378042	366951
ВАТ "Старокраматорський машинобудівний завод"	77272	8847	89222	9630	65323	72150	69323
ВАТ "Машинобудівний завод "Буран"	8479,3	1739,6	13086,3	15046	7057,1	4954,5	6181,78
ВАТ "Донецький машинобудівний завод "Астра"	9512,2	469,4	9410,5	8743,7	4454,3	6371,8	-458,49

При застосуванні даної моделі оцінки ризику банкрутства промислових підприємств Донецького регіо-

ну встановлено, що на підприємствах машинобудівної галузі недостатньо уваги приділяється механізму управління фінансовими ризиками, в результаті для більшої частини підприємств сума використовуваних поточних зобов'язань перевищує гранично допустимий рівень і загрожує їх фінансовому стану.

Слід зазначити, що запропонована багатофакторна модель розрахунку граничної межі поточних зобов'язань підприємства, як запоруки його фінансової стійкості, побудована на основі аналізу різноманітних методів оцінки ризику банкрутства підприємств вітчизняних та зарубіжних авторів, враховує недоліки, що стримують їх практичне використання, та відповідає запропонованим теоретичним рекомендаціям щодо уникнення ризику банкрутства. При цьому, у ситуації, коли фактична сума поточних зобов'язань підприємства за період, що аналізується, перевищує отриману в результаті розрахунку граничну суму поточних зобов'язань, змістовний, поглиблений аналіз зазначених у моделі факторів досвідченими спеціалістами дозволить вчасно ідентифікувати та нейтралізувати джерело виникнення фінансового ризику з метою запобігання банкрутству підприємств.

Висновки дослідження. В статті досліджені тенденції впливу економічних процесів на діяльність промислових підприємств України; систематизовані основні економіко-математичні моделі оцінки ризику банкрутства зарубіжних та вітчизняних авторів, виявлені їх переваги та недоліки; наведена та запропонована багатофакторна кореляційно-регресійна модель розрахунку граничної суми поточних зобов'язань, яка забезпечує зниження фінансових ризиків підприємства.

Джерела та література

1. Афанас'єв Є.В. Моделювання фінансового ризику багатоцільових рішень в управлінні прибутковістю промислового підприємства // Фінанси України. – 2006. – № 3. – С. 46 – 55.
2. Бланк І.А. Основи фінансового менеджмента. Т.2. – Київ: Ника-Центр, 2000. – 592с.
3. Вітлінський В.В., Верченко П.І. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком. – К.: КНЕУ, 2000. – 292 с.
4. Вітлінський В.В., Великоіваненко Г.І. Ризикологія в економіці та підприємстві: Монографія. – К: КНЕУ, 2004. – 480 с.
5. Кизим Н.А., Благуєн І.С. Оценка и прогнозирование неплатежеспособности предприятий: Монография. – Х.: Издат. Дом “ИНЖЭК”, 2004. – 144 с.
6. Матвійчук А.В. Аналіз і управління економічним ризиком. МОН України. – К.: Навчальна література, 2005. – 214 с.
7. Олексів І.Б., Подольчак Н.Ю. Методи багатомірної аналізу в оцінюванні фінансових ризиків підприємства // Фінанси України. – 2005. – №1. – С. 96 – 105.
8. Тесленко Т.І., Мамонова Г.В. Модель діагностики банкрутства підприємств машинобудівної галузі // Фінанси України. – 2006. – №3. – С. 106 – 112.

Пономаренко Н.О., Токар О.В.

ПРОБЛЕМИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ЗАХОДИ ЇХ УСУНЕННЯ

Вступ. Стан економіки в Україні характеризується позитивними тенденціями економічного зростання, розвиток якого частково залежить від здатності банківської системи забезпечити потреби суб'єктів господарювання необхідними кредитними ресурсами. В свою чергу, перспективи розвитку кредитних операцій банківських установ свідчать про проблематику кредитування щодо забезпечення економічних суб'єктів додатковими фінансовими ресурсами.

Актуальність даної тематики пов'язана із проблемами у сфері банківського кредитування в Україні та забезпечення підприємств та населення необхідними фінансовими ресурсами для їх безперервної та ефективної діяльності.

Одна з проблем банківського кредитування – високий ризик, який пов'язаний з механізмом надання і погашення банківських кредитів. При погляді на банківську систему з її середини банкіри відзначають, що низький обсяг кредитування – це наслідок не їхніх проблем, а проблем виробничого сектору. Для банківських установ ризику – «вічна проблема», сьогодні, це, насамперед ті ризики, які зв'язані з корпоративним керуванням, тобто, ризики неповернення кредитів, злочинства і шахрайства. Дослідженню даній проблемі сприяють праці вітчизняних вчених-економістів І. Гуцала, А. Мороза, В. Сусіденка, Я. Чайковського та інші [8, с.36].

Постановка задачі. Метою даної роботи є дослідження і вирішення тих проблем, які виникли у сфері банківського кредитування. Виходячи з поставленої мети роботи, завданнями цієї статті є аналіз негативних факторів, які впливають на кредитування комерційними банками, і знаходження заходів щодо усунення їх, що зможуть підвищити ефективність функціонування власне кредитного механізму в Україні.

Результати. Без цільового регулювання грошових потоків, стимулювання капіталовкладень у виробничу сферу, послідовного зниження кредитних ставок не можна забезпечити посилення кредитної діяльності, тобто не буде досягатися стійке економічне зростання. Таким чином, кредитна діяльність є визначальною для банків в Україні. Розглянемо структуру кредитів, які надаються комерційними банками (табл. 1).

Тенденції відображені у даній таблиці свідчать, що з кожним роком обсяги наданих кредитів зростають. У період з 2004 року по 2005 рік кредитні вкладення збільшилися у 9,3 рази [1]. Що стосується заборгованості за кредитами, то можна прослідкувати наступну тенденцію, що з кожним роком заборгованість зрос-